

MAGDALENA LUTO, SZYMON TITKOW
Uniwersytet Warszawski
Instytut Historyczny

Ślub Ferdynanda II Habsburga i Marii Anny Wittelsbach w świetle relacji Jana Firleja z 1600 r.

Słowa klucze: poselstwo, dyplomacja, ślub, Habsburgowie, Zygmunt III Waza, Jan Firlej

Key words: legation, diplomacy, wedding, Habsburgs, Sigismund III Vasa, Jan Firlej

U progu XVII w. relacje Zygmunta III Wazy z Habsburgami koncentrowały się na polityce dynastycznej oraz na bieżących kwestiach polityki zagranicznej. Od 1593 r. decydujący wpływ na jej kształt miał konflikt habsbursko-osmański. Zabiegi Zygmunta III o utrzymanie przyjaznych stosunków z Habsburgami styryjskimi, a także z cesarzem Rudolfem II, ilustruje misja podskarbiego koronnego Jana Firleja, który w 1600 r. został wysłany do Grazu na ślub arcyksięcia Ferdynanda (przyszłego cesarza Ferdynanda II) z Marią Anną Wittelsbach¹, przy czym zaopatrzone go w instrukcję i list uwierzytelniający na audiencję u Rudolfa II². Pertraktacje powierzone Firlejowi były kontynuacją wcześniejszej misji Adriana Rembowskiego, który w styczniu tego samego roku posłował na dwór cesarski przebywający wówczas w Pilźnie³.

Jan Firlej z Dąbrowicy był synem Jana marszałka wielkiego koronnego i Zofii Bonerówny⁴. Urodzony ok. 1564 r.⁵ odebrał wykształcenie w Altdorfie, Lipsku, Padwie i Rzymie. Po zakończeniu podróży edukacyjnej objął urząd podskarbiego koronnego (1590)⁶, a następnie otrzymał starostwo lubelskie (1593)⁷. Doświadczenie w kontaktach międzynarodowych zdobywał pracując w ramach komisji krakowskiej (1596), która negocjowała z posłami cesarskimi warunki przystąpienia Rzeczypospolitej do Ligii Świętej. Po powrocie ze wspomnianego poselstwa uczestniczył

¹ AGAD, MK, LL 27, k. 47–48; BK, sygn. 245, k. 297–297v.

² BK, sygn. 245, k. 297v–298v.

³ SKOWRON 2016, s. 400–401, 405.

⁴ LEPSZY 1948, s. 7.

⁵ FILIPCZAK-KOCUR 2006, s. 31.

⁶ LEPSZY 1948, s. 7.

⁷ ROLSKA 2009, s. 429.

w działaniach wojennych w Inflantach (1600–1602). Z godności podskarbiego zrezygnował w 1609 r., a w nagrodę za zasługi otrzymał kasztelanę wojnicką (1613). Kariera Firleja nie była błyskotliwa, co on sam tłumaczył ogromnym obciążeniem, jakim okazało się sprawowanie obowiązków podskarbińskich, które przysporzyły mu wiele przykrości i długów⁸. Podobne troski przyniosła także powierzona mu misja zagraniczna, w związku z którą miał stwierdzić, że nie ma w Rzeczypospolitej takiego rotmistrza, którego wyprawa kosztowałaby tyle, ile zlecone mu legacje⁹.

W 1600 r. Jan Firlej reprezentował Zygmunta III na ślubie i weselu arcyksięcia Ferdynanda i Anny Marii Wittelsbach, siostry księcia bawarskiego Maksymiliana I. Ślub i uroczystości weselne odbyły się w Grazu — siedzibie styryjskiej linii dynastii Habsburgów, której głową był wówczas właśnie pan młody. Celem naświetlenia politycznego kontekstu misji Firleja do Grazu w 1600 r. należy zwrócić uwagę na pozycję, którą zajmowała linia styryjska w rodzinnej konstelacji austriackich Habsburgów, jak również na wyjątkowe związki łączące Graz z Zygmuntem III Wazą.

Linia styryjska wyodrębniła się na mocy testamentu cesarza Ferdynanda I, który każdemu z trzech synów wyznaczył osobną domenę. Najmłodszy z nich, arcyksiążę Karol, objął w 1564 r. we władanie tzw. Austrię wewnętrzną wraz z hrabstwem Gorycji, Istrią, Fiume, Triestem i częścią Friuli, co stanowiło największe wówczas władztwo terytorialnie na terenie Rzeszy¹⁰. Zgodnie z wolą testatora poszczególne dziedzice, choć podlegali zwierzchności głowy austriackiej linii Habsburgów, cieszyli się niezależnością w zakresie polityki wewnętrznej, a także mogli wywierać wpływ na stosunki zewnętrzne¹¹. Istotnym zadaniem władców styryjskich była obrona pogranicza habsbursko-tureckiego na odcinku ciągnącym się od Morza Adriatyckiego do linii rzeki Drawy. Nałożony przez cesarza w 1576 r. obowiązek spowodował utworzenie dwa lata później w Grazu rady wojennej, niezależnej od pozostałych ośrodków habsburskich w krajach Europy Środkowo-Wschodniej¹².

Karol Styryjski zmarł w 1590 r. W związku z niepełnoletnością jego najstarszego syna, arcyksięcia Ferdynanda, silny wpływ na politykę Habsburgów styryjskich uzyskała arcyksiężna wdowa Maria Wittelsbach. Pozycję swoją osiągnęła dzięki licznemu potomstwu, które stanowiło gwarancję ciągłości austriackiej linii rodu. Warto podkreślić, że spośród ówczesnych przedstawicieli Habsburgów austriackich poza Karolem tylko Ferdynand II Tyrolski dochował się legalnego potomstwa, mianowicie dwóch córek, z których jedna wybrała życie zakonne, druga natomiast została przeznaczona swojemu kuzynowi, przyszłemu cesarzowi Maciejowi. W tej sytuacji jedynymi męskimi potomkami Habsburgów austriackich byli czterej synowie Karola i Marii. Prócz nich małżeństwa polityczne mogło zawrzeć siedem córek styryjskiej pary.

⁸ LEPSZY 1948, s. 7.

⁹ FILIPCZAK-KOCUR 2006, s. 32.

¹⁰ BIRELEY 2014, s. 2.

¹¹ BIRELEY 2014, s. 2, 24.

¹² PALFFY 2009, s. 104; BIRELEY 2014, 5–6.

Najstarsza córka Karola i Marii, Anna, została w 1592 r. żoną Zygmunta III Wazy, natomiast po jej śmierci w 1598 r. królową Polski została jej siostra Konstancja (1605). Oba małżeństwa króla, choć zawarte z przyczyn politycznych, były bardzo udane. Uwagę zwracają również bliskie relacje między królem a teściową, których dowodem jest obfita korespondencja i czterokrotne wizyty Marii na dworze Zygmunta (w latach 1592, 1595, 1599, 1605)¹³. Wykładnią relacji osobistych — skwitowanych przez arcyksiężną stwierdzeniem, że król Polski traktuje ją jak matkę — była współpraca polityczna. Arcyksiężna występowała w 1595 r. jako mediatorka między królem polskim a księciem Siedmiogrodu Zygmuntem Batorym, którego żoną do 1599 r. była druga z kolei córka Karola i Marii — Maria Krystyna. Istnieje też koncepcja, że to właśnie arcyksiężna Maria doprowadziła do pogodzenia Zygmunta III z kanclerzem Janem Zamoyskim¹⁴.

Działania arcyksiężnej miały na celu skłonienie Rzeczypospolitej do zaangażowania się w Ligę Świętą, a aktywność ta wykorzystywana była przez stronę polską w pertraktacjach z cesarzem Rudolfem II, który wspierał antyzygmuntowskie poczynania Karola IX Sudermańskiego¹⁵.

Decyzja o wysłaniu poselstwa do Grazu zapadła podczas sejmu walnego obradującego od 9 do 21 marca 1600¹⁶, o czym świadczy treść instrukcji wystawionej Janowi Firlejowi 20 marca¹⁷. Dokument został włączony do Ksiąg Poselskich Metryki Koronnej wraz z dwoma listami posła do króla pisanymi w trakcie misji¹⁸.

Jan Firlej miał wyruszyć z Krakowa niedługo po 2 kwietnia. Takie przynajmniej informacje przekazał kanclerzowi Zamoyskiemu podkanclerzy Piotr Tylicki, który 8 kwietnia wysłał w ślad za posłem kopie listów od hospodara wołoskiego Michała Walecznego¹⁹. W Grazu podskarbi znalazł się 21 kwietnia²⁰, gdzie zgodnie z królewskimi poleceniami uczestniczył w ślubie arcyksięcia Ferdynanda i Wittelsbachówny. Udział przedstawiciela Zygmunta III w uroczystościach był istotny przede wszystkim z racji dynastyczno-politycznych. W instrukcji wśród zadań posła wyszczególniono przekazanie pozdrowień członkom dynastii Habsburgów i Wittelsbachów ze szczególnym uwzględnieniem arcyksięcia Maksymiliana, nawet gdyby poseł dowiedział się, że ten ma wobec władcy polskiego złowroge zamiary²¹.

Polecenie przekazania pozdrowień było równoznaczne ze staraniami o uzyskanie audiencji. Zapewne z uwagi na rangę swoich rozmówców Firlej opisał wszystkie swoje działania, w tym osobistą rozmowę z arcyksiężętami Ferdynandem i Maciejem,

¹³ KELLER 2012, s. 155–156.

¹⁴ OCHMAN-STANISZEWSKA 2006, s. 127.

¹⁵ SZPACZYŃSKI 2013, s. 183–184.

¹⁶ VC, II/2, s. 267.

¹⁷ AGAD, MK, LL 27, k. 47–48; BK, sygn. 245, k. 297–297v.

¹⁸ AGAD, MK, LL 27, k. 48–50v; CORFUS 1935, s. 43–44; AGAD, MK, LL 27, k. 50v–51.

¹⁹ CORFUS 1938, s. 272.

²⁰ AGAD, MK, LL 27, k. 48.

²¹ AGAD, MK, LL 27, k. 48.

ich matką arcyksiężną Marią, książętami bawarskimi Maksymilianem i Ferdynandem oraz Marią Wittelsbach. W czasie legacji Firlej nie kładł szczególnego nacisku na sprawy polityczne. Przyznał, że opuścił miasto przed oficjalnym zakończeniem uroczystości, w szczegółach wydarzeń w Grazu lepiej zorientowany był zaś towarzysz Firleja, prawdopodobnie jego sekretarz — Absalon von Langenau²².

Opis wydarzeń, w których uczestniczył Firlej, jest źródłem niezwykle cennym z uwagi na szereg informacji dotyczących przebiegu samego wesela oraz obyczajowości rycerskiej, której elementy z powodzeniem funkcjonowały jeszcze w końcu XVI w. Poseł poświęcił wiele miejsca na odnotowanie wszystkich gier i zabaw, którymi umilano czas gościom. Zauważał istotne szczegóły protokołu dyplomatycznego i drobiazgowo opisywał wszystkie swoje audyencje; informował, kiedy posłowie obcych państw odbywali wspólne posiłki i spędzali razem czas. W relacji wymienieni zostali z imienia wszyscy najbliżsi nowożeńcom członkowie rodu Habsburgów i Wittelsbachów oraz celebруюcy uroczystość hierarcha. Poszczególni posłowie zostali wyliczeni bez podania nazwisk, z wyjątkiem posła weneckiego — Angelo Badoero²³.

Zmianę charakteru poselstwa Firleja można zauważyć po jego przybyciu ok. 4 maja do Wiednia, gdzie zebrał pierwsze istotne z politycznego punktu widzenia informacje. Miasto żyło wówczas informacjami o zdobyciu Waradynu (Oradei) przez hospodara Michała oraz niepewnymi jeszcze doniesieniami o zbieraniu się wojsk tatarsko-tureckich w okolicach Segedynu. Firlej przekazywał królowi wieści o śmierci hrabiego Palffy'iego, który dowodził wojskami cesarskimi na Węgrzech, a uzyskawszy nowe informacje, kierował do swego mocodawcy pytanie o nowelizację wytycznych, z którymi jechał do cesarza, deklarując, że jeśli do czasu audyencji nie dostanie konkretnych wskazówek, pozostanie przy instrukcji sformułowanej w Warszawie²⁴. Informacje o oblężeniu Waradynu były prawdziwe. Na przełomie kwietnia i maja Michał przemieszczał się wraz z wojskami między Albą Iulią a Fogaraszem, aby na początku maja przekroczyć granicę mołdawską²⁵. Nie chcąc tracić czasu, Firlej zaanonsował, że chciałby powrócić z cesarską odpowiedzią ok. 21 maja, zaznaczając jednak, że będzie to zależne od Rudolfa II, który w tym czasie przebywał w Pilźnie²⁶.

Opuszczając Wiedeń, podskarbi koronny liczył na sprawne wywiązanie się z powierzonej legacji i powrót do obowiązków w kraju. W wigilię Zielonych Świątek, czyli zapowiadanego terminu powrotu, Firlej wysłał z Pragi do Zygmunta III list, w którym informował, że w czeskiej stolicy przebywa od 12 maja, dotąd nie widział się jednak z cesarzem, który miał wkrótce nadjechać z Pilzna. Poseł nie był osamot-

²² AGAD, MK, LL 27, k. 50; LEITSCH 2010, s. 483.

²³ SHUCKBURGH 2015, s. 225.

²⁴ AGAD, MK, LL 27, k. 50.

²⁵ BAZYLOW 1967, s. 122.

²⁶ AGAD, MK, LL 27, k. 50.

niony w swoim oczekiwaniu, ponieważ, jak donosił, spotkał posłów moskiewskich, którzy narzekali, że na audiencję czekają już niemal rok²⁷.

Od wysłanników papieża i króla hiszpańskiego Firlej dowiedział się, że Michał zebrał 40 tys. ludzi i ruszył w stronę Mołdawii, na dowód czego obaj posłowie pokazywali Firlejowi listy od generała Jerzego Basty²⁸. Mimo że atak hospodara wołoskiego na Mołdawię spotkał się z oficjalnym sprzeciwem Rudolfa II²⁹, z powodzeniem funkcjonowała komisja cesarska zajmująca się wypłatami na wojsko Michała Walecznego. Wobec takiego obrotu spraw spodziewano się przybycia na dwór posłów tureckich celem zawarcia pokoju między imperiami³⁰.

Z powodu nieprzybycia Rudolfa II do Pragi poseł władcy polskiego musiał udać się do Pilzna, gdzie 3 czerwca udało mu się w końcu uzyskać audiencję. W jej trakcie poruszone zostały problemy związane z Inflantami, sprawa regulacji kwestii posagu królewskiej ciotki Zofii Brunszwickiej³¹ oraz konfliktów między przygraniczną szlachtą. Najwięcej uwagi poświęcono działalności Michała Walecznego, który po przejściu władzy w Siedmiogrodzie, wiosną 1600 r. zajął Mołdawię. Niespodziewana ekspansja hospodara wołoskiego była przedmiotem obustronnych oskarżeń. Zygmunt III zarzucał cesarzowi wspieranie posunięć Michała mimo jego aliansów z Imperium Osmańskim, na co ten ripostował, że działania hospodara miały na celu ograniczenie matactw mołdawskich organizowanych przy pomocy Porty. nierozwiązaną kwestią pozostawał status Zygmunta Batorego, który popadł w niełaskę Rudolfa II. Batory starał się odzyskać Siedmiogród przy wsparciu Rzeczypospolitej, co poważnie komplikowało stosunki króla z cesarzem³².

W dyplomatycznym zwyczaju po odebraniu ustnej, a następnie pisemnej odpowiedzi legacje zwykły zmierzać ku końcowi. W przypadku misji Firleja nastąpiła jeszcze dodatkowa wymiana listów w ramach konsultacji posła z Zygmuntem III. Niestety oba pisma się nie zachowały, co uniemożliwia pełną rekonstrukcję pertraktacji. Druga seria rozmów, która odbyła się 14 czerwca w Pradze, nie przyniosła rezultatów³³. Ostatecznie Firlej powrócił do kraju, a najpilniejszy problem, którym było wspólne powstrzymanie działań Michała Walecznego, nie został uzgodniony.

*

Opis uroczystości weselnych w Grazu sporządzony przez podskarbiego koronnego nie jest jedynym źródłem relacjonującym te wydarzenia. Obszerne sprawozdania zawarł w trzech listach z 20–24 kwietnia wspomniany już poseł wenecki

²⁷ CORFUS 1935, s. 43.

²⁸ CORFUS 1935, s. 43.

²⁹ BAZYŁOW 1967, s. 123.

³⁰ CORFUS 1935, s. 44.

³¹ PIROŻYŃSKI 2004, s. 144–145.

³² BK, sygn. 306, k. 14–15v; 245, k. 299–299v; BC, TN 98, s. 113–117.

³³ BK, sygn. 245, k. 300; 245, k. 300–301.

Angelo Badoero³⁴. Trzecim znanym przekazem jest fragment kalendarza biskupa Lubljany Thomasa Chröna, który również zanotował informacje związane z tymi uroczystościami³⁵.

Najważniejsze uroczystości na europejskich dworach uświetniane były przez wydarzenia towarzyszące, takie jak turnieje czy uroczyste wjazdy. Trasy orszaków dekorowano odświętnymi bramami, instalacjami z użyciem m.in. roślin i tkanin. Pełne przepychu intrady pełniły funkcję wydarzeń ogólnodostępnych. Zabawy rycerskie i turnieje powoli znikwały z przestrzeni publicznej i lokowały się na placach zamkowych oraz we wnętrzach, stając się zarezerwowanym dla nielicznych symbolem dawnej tradycji³⁶. Organizacja rozrywek rycerskich podczas uroczystości ślubnych była tradycyjnym elementem uświetniającym tego rodzaju wydarzenia. O randze tego zwyczaju świadczy list Ferdynanda z lutego 1600 r., w którym opisane zostały właśnie przygotowywane zawody³⁷.

Przebieg uroczystości i obchodów w Grazu realizował standardowy program monarszych zaślubin przełomu XVI i XVII w., rekonstruowany m.in. przez Karolinę Targosz³⁸. Relacja Firleja z uroczystości w Grazu rozpoczyna się w momencie przybycia (przyplłynięcia) Wittelsbachówny do miasta, a kończy się opisami zabaw i rozrywek (bez adnotacji o samym finale obchodów, w którym polski poseł już nie uczestniczył). Scenariusz uwieczniony w relacji Firleja był analogiczny do przebiegu uroczystości ślubnych rodziców nupturienta z 1571 r. Zaślubiny Karola Styryjskiego i Marii Anny Wittelsbach, jak wykazał Karl Vo celka, należy uznać za wzór tego rodzaju habsburskich uroczystości w drugiej połowie XVI w.³⁹ Obchody odbywały się następującymi etapami: uroczysty wjazd, zaślubiny, uczyty, turnieje i przedstawienia. Najpierw uroczystości zorganizowano w Wiedniu, a następnie w Grazu⁴⁰. W 1600 r. świętowano wyłącznie w styryjskiej stolicy (z zachowaniem jednak wymienionej kolejności), a wydarzenie to było jednym z ostatnich, którym towarzyszyła późnorennesansowa oprawa.

Zabawy i igrzyska zorganizowane zostały w okolicach wzgórza zamkowego w Grazu, co odpowiadało wspomnianej wyżej tendencji do zamykania rozrywek elit przed szerszą publicznością. Wspólny dla wszystkich gości bankiet zorganizowano wyłącznie po samych zaślubinach, a jego główną atrakcją były tańce. W kolejnych dniach odbywały się turnieje, podczas których odbywały się paradne starcia grupowe i pojedynki. Pośród odnotowanych przez Firleja zabaw kilka — dziś nierozpoznawanych, w 1600 r. dobrze jednak znanych zarówno w Grazu, jak i w Krakowie —

³⁴ ÖStA, HHStA, V2, DdG30, s. 64–89.

³⁵ RADICS 1859, s. 27–29.

³⁶ MÜLLER 1995, s. 55–57.

³⁷ KRETZENBACHER 1996, s. 118.

³⁸ TARGOSZ 1999, s. 207–208.

³⁹ VOCELKA 1976, s. 54–55.

⁴⁰ VOCELKA 1976, s. 72–90.

zasługuje na szczególną uwagę. Wśród nich znalazły się zawody gonienia z kopią do pierścienia⁴¹ oraz odnotowana przez posła *quintana*, czyli wywodząca się z Italii konkurencja w trafianiu w zawieszzonego na słupie manekina⁴². W drugiej połowie XVI w. była to popularna rozrywka, w której celem był pokryty złotem i srebrem manekin stylizowany na „Turka” lub „Maura”, co odzwierciedlało ówczesne lęki⁴³. Inny przykład włoskich inspiracji stanowiła konkurencja nazwana przez posła „barierą pieszą”, czyli rodzaj pieszego pojedynku z ustawioną w poprzek pola walki przegrodą zwaną *barriera*, *sbarra* lub *lizza*⁴⁴.

Prócz zabaw rycerskich Firlej odnotował wystawienie sztuki przez jezuitów. Zakonnicy w prezencie dla młodej pary przygotowali widowisko *Saul und David* do słów biblijnego tekstu z księgi Samuela (6, 5, 14), wystawione w bogatej scenografii z muzyką, śpiewem i tańcami⁴⁵. Na pamiątkę radosnych okoliczności fragment spektaklu wraz z jego podsumowaniem został utrwalony drukiem Georga Widmanstettera⁴⁶. Przygotowany został także panegiryczny druk na cześć pary młodej⁴⁷.

Kunszt i bogactwo powstałych dzieł z powodzeniem wprowadzały w życie zaadaptowaną przez jezuitów horacjańską zasadę *docere et delectare*. Uświetnienie uroczystości przedstawieniem i utworami okolicznościowymi miało poza walorami estetycznymi wydźwięk polityczny. Muzyczne oraz teatralne widowiska oprócz sceny jezuickiej z powodzeniem funkcjonowały na dworze w Grazu, gdzie działali profesjonalni kapelmistrzowie⁴⁸. Przyjęte przez Ferdynanda zaangażowanie jezuitów było bezpośrednim wyrazem jego przychylności dla idei kontrreformacji oraz działalności zakonu na terenie jego władztwa.

Na dary ślubne trzeba zwrócić uwagę w kontekście wyrafinowania artystycznego dworu styryjskiego ok. 1600 r. Do Grazu sprowadzano artystów z zagranicy, dokonywano zakupów oraz zamówień na szeroką skalę. Ferdynand, zostając w 1619 r. cesarzem, był niewątpliwie człowiekiem obytym ze sztuką europejskiego formatu.

⁴¹ TARGOSZ 2007, s. 85.

⁴² Nazwa *quintana* pochodziła od piątej ulicy w obozie rzymskim, pełniącej funkcję placu ćwiczeń dla legionistów, cf. TARGOSZ 2007, s. 119.

⁴³ KRETZENBACHER 1996, s. 117.

⁴⁴ TARGOSZ 2007, s. 91.

⁴⁵ FOLTZINGER 1991, s. 9–11.

⁴⁶ KELLER 1970, s. 27–28.

⁴⁷ *Carmen* 1600.

⁴⁸ Ferdynand II, podobnie jak jego ojciec, inwestował w muzyków, sprawiając im ok. 60 nowych instrumentów, co pozwoliło na stworzenie nowoczesnej orkiestry symfonicznej (TURK 1991, s. 79). Na rozbudowę zaplecza muzycznego na tamtejszym dworze bez wątpienia wpłynęły kontakty z dworem monachijskim. W XVI w. orkiestra pod patronatem Wittelsbachów cieszyła się mianem jednej z najlepszych w Europie (SCHÄFFER 1992, s. 252–253). Wśród muzyków rezydujących na dworze bawarskim znajdowały się takie postaci, jak Andreas Zauner, Ludwig Daser czy Orlando di Lasso (SCHÄFFER 1992, s. 212–213).

Znane są kosztowności, które pojawiły się z okazji chrztu Ferdynanda, nie istnieją jednak dokładne spisy podarków oraz wiana, które wniosła Maria Anna⁴⁹. Johann Franzl podaje, że podarki ślubne były równie okazałe co uroczystości. Pośród prezentów od arcyksiążąt oraz ziem Karyntii i Styrii znajdowały się naszyjniki z rubinów, pereł, diamentów, czarki wypełnione stoma sztukami złota oraz zamknięty w czterech skrzyniach komplet srebrnej zastawy stołowej⁵⁰. Bezspornym świadectwem poziomu artystycznego dworu, a także doniosłości wydarzenia jest wskazany przez Gottfrieda Biedermanna kielich z macicy perłowej⁵¹, znajdujący się obecnie w zbiorach Kunsthistorisches Museum w Wiedniu. Stanowi on część kompletu wykonanego w Norymberdze przez Friedricha Hillebranda a zamówionego przed 1600 r. przez ojca panny młodej, Wilhelma V. Srebrne pozłacane kielichy zdobione macią perłową, szmaragdami i rubinami nawiązywały do sztuki indyjskiej⁵². Komplet stanowiło osiem kielichów podwójnych oraz dwa o nakryciach zwieńczonych bukietem delikatnych kwiatów. Przywołany prezent oczywiście miał nie tylko być godny obdarowanego, lecz stanowić także świadectwo smaku i możliwości donatora.

Poza szczegółami uroczystości Firlej w swojej relacji odnotował szereg istotnych elementów protokołu dyplomatycznego, związanych czy to z własnymi okolicznościowymi audyencjami (rozmowy, wymiana listów, przekazywanie prezentów), czy to z konfliktem o precedencję między posłami Wenecji i Palatynatu⁵³.

*

Wysłany na dwory habsburskie Jan Firlej był niewątpliwie baczny obserwatorem życia społecznego i politycznego. Mając na uwadze to, że jego relacja z wydarzeń w Grazu stanowi cenne źródło pozostające w związku ze znanymi opisami uroczystości ślubnych Zygmunta III z Habsburżankami Anną i Konstancją⁵⁴, zamieszczamy w aneksie jej edycję. Transkrypcja została przygotowana według zasad instrukcji wydawania tekstów staropolskich⁵⁵, przy czym dokonano normalizacji wahań form do najczęściej występujących w źródle oraz rozwinięto konwencjonalne zwroty grzecznościowe.

⁴⁹ BIEDERMANN 1988, s. 95–100.

⁵⁰ FRANZL 1989, s. 66.

⁵¹ BIEDERMANN 1988, s. 100.

⁵² KHM 2017.

⁵³ Na temat tego rodzaju prób naruszenia przyjętej hierarchii, które mogły zakończyć się wykluczeniem z udziału w obchodach jednej ze stron vide m.in. TARGOSZ 2007, s. 59.

⁵⁴ TARGOSZ 1999; TARGOSZ 2007.

⁵⁵ *Zasady* 1955, s. 48–87.

ANEKS

KOPIA: AGAD, MK, LL 27, K. 48–50V

RELACJA LISTOWNA PANA PODSKARBIEGO KORONNEGO⁵⁶
Z GRAZU⁵⁷ O WESELU ARCYKSIĄŻĘCIA FERDYNANDA⁵⁸ JEGO MIŁOŚCI

Oznajmuję Waszej Królewskiej Miłości, memu miłościwemu panu,⁵⁹ iżem 21 *Aprilis*, to jest w piątek przed weselem, przyjechał do Grazu na południe. Tegoż dnia książęta Ich Miłości bawarskie, to jest Maksymilian⁶⁰, który na ten czas księstwo bawarskie sprawuje, drugi *coadiutor* koleński⁶¹, trzeci Albrycht⁶² bracia rodzeni i Ferdynand⁶³, stryj ich, wjachali ku wieczorowi do Grazu z panną młodą⁶⁴, przeciwko którym arcyksiążę Jego Miłość Ferdynand z Maksymilianem⁶⁵ bratem swym i arcyksiążęciem Mathiaszem⁶⁶ stryjem dobre pół mile przed miasto wyjeżdżali i tam nad rzeką Mura⁶⁷ w namiocie z panną młodą i z księżętą bawarskimi witali się, którzy aż tamtego miejsca na łodzi przykrytej z Bruku⁶⁸ przypłynęli, a stamtąd dopiero białogłowy na wozy, a mężczyźni na konie powsiadali. Nazajutrz, jako w sobotę, miałem audyentią naprzód u arcyksiążęcia Jego Miłości Ferdynanda, potym u arcyksiężnej⁶⁹ Jej Miłości, na której sprawowałem to, co mi w instrukcjach Waszej Królewskiej Miłości jest poruczono. Z wielką ludzkością i uczciwością jest od wszystkich tu książąt przyjęty,

⁵⁶ Jan Firlej h. Lewart (ok. 1550–1614) — podskarbi wielki koronny (1590–1609), starosta lubelski (1593–1614), kasztelan wojnicki (1613–1614).

⁵⁷ Graz (niem. Graz, pol. hist. Grodziec) — miasto nad rzeką Mura, ówczesne siedziba styryjskiej linii Habsburgów.

⁵⁸ Ferdynand II Habsburg (1578–1637) — arcyksiążę, głowa styryjskiej linii Habsburgów (od 1590), król Czech (1617–1637) i Węgier (1618–1637), cesarz Świętego Cesarstwa Rzymskiego (1619–1637).

⁵⁹ Zygmunt III Waza (1566–1632) — król Polski i wielki książę litewski (1587–1632), król Szwecji (1592–1599).

⁶⁰ Maksymilian I Wittelsbach (1573–1651) — książę Bawarii (1597–1648), elektor Palatynatu Reńskiego (1623–1648), elektor Bawarii (nowa kreacja) (1648–1651).

⁶¹ Ferdynand Wittelsbach (1577–1650) — biskup koadiutor diecezji kolońskiej (1595–1612), biskup Liège (1601–1650), Münsteru (1611–1650), Hildesheim (1611–1650) i Paderbornu (1618–1650), arcybiskup elektor Kolonii (1612–1650).

⁶² Albrecht VI Wittelsbach (1584–1666).

⁶³ Ferdynand Wittelsbach (1550–1608).

⁶⁴ Maria Anna Wittelsbach (1574–1616) — księżniczka bawarska, arcyksiężna (od 1600).

⁶⁵ Maksymilian Ernest Habsburg (1583–1616) — komtur krajowy Zakonu Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie na Austrię (1616).

⁶⁶ Maciej Habsburg (1557–1619) — arcyksiążę, ówczesny sprawujący rządy w Górnej i Dolnej Austrii (1593–1619), król Węgier (1608–1618) i Czech (1611–1617), cesarz Świętego Cesarstwa Rzymskiego (1612–1619).

⁶⁷ Mura (niem. Mur) — rzeka, nad którą położony jest Graz. Wypływa w alpejskim paśmie Taur Wysokich, wpada do Drawy.

⁶⁸ Bruck an der Mur (niem. Bruck an der Mur) — miasto nad rzeką Murą, obecnie w Austrii.

⁶⁹ Maria Anna Wittelsbach (1551–1608) — księżniczka bawarska, arcyksiężna (1571–1608), matka przyszłego cesarza Ferdynanda II Habsburga.

k którzy w osobie mojej Waszej Królewskiej Miłości osobę jako najbarziej uważyć chcieli i wdzięcznie przyjąwszy arcyksiążę Ferdynand i arcyksiężna stara oświadczenie to chęci Waszej Królewskiej Miłości ku nim, przez to poselstwo i winszowanie tego małżeństwa i nowego związku domów tych zacnych, do którego też Wasza Królewska Miłość należeć raczysz⁷⁰, ofiarowali wzajem *in amplissima forma* wszelką przyjacielską chęć i posługi swe Waszej Królewskiej Miłości, gdyż i tego słowa arcyksiążę Ferdynand użył. Nawiedzałem potym arcyksiążę Mathiasza imieniem Waszej Królewskiej Miłości i z ofiarowaniem także chęci Waszej Królewskiej Miłości, który wprawdzie przyjął mię też dosyć ludzko i wskazanie Waszej Królewskiej Miłości wdzięcznie przyjął i wzajem się też ofiarował, ale mię jednak *cum maiore gravitate* odprawował. Książę Jego Miłość bawarskie Maksymilian, który państwo bawarskie na ten czas sprawuje, którego także nawiedzał, *humanissime* nawiedzenie od Waszej Królewskiej Miłości przyjął i tak w odpowiedzi, którą mi dawał, jako w ceremoniach większe tytuły i obserwantią niż arcyksiężęta rakuskie Waszej Królewskiej Miłości *tribuebat*. Ferdynand stryj księżęcia bawarskiego, jako stary, *antiquori stylo* mię odprawował. U paniej młodej nie zdarzyła mi się tego dnia audientia dla niejakej omyłki tych, którzy jej na mię żądać mieli, z czego ona pilno się wymawiała i ochmistrza swego do gospody mojej wymawiać się z tego słała, zaczym przyszło mi w poniedziałek aż po weselu i witać, i winszować, i upominek Waszej Królewskiej Miłości oddawać, który barzo wdzięcznie przyjęła i mnie też w oduznym arcyksiężna Jej Miłość młoda Leonara⁷¹, która przy niej stała, wianek perłowy z pierścionkiem do niego przywiązanym darowała. Posłowie od inszych panów krześcijańskich ci byli: od Ojca Świętego⁷² kardynał Dietrichstein⁷³, jako *legatus de latere*, który też ślub dawał, od cesarza Jego Miłości arcyksiążę Mathiasz, od króla hiszpańskiego oczekiwano zlecenia na arcyksiążę Maksymiliana młodego, ale nie przybyło, a jakom tu dopiero od pewnych ludzi poczuł nie bez przyczyny, bo tu w Wiedniu o tym, acz jeszcze cicho szepcą, żeby król hiszpański miał umrzeć jedno, że tego tają. O cesarzowej⁷⁴, która w Hiszpaniej była, głośniej i pewniej twierdzą, że ta umarła. Do tego był też od Rzeczypospolitej Weneckiej poseł Angelo Badoero, od pfalzgraфа elektora⁷⁵, od księcia mantuańskiego⁷⁶ i od biskupa bamberskiego⁷⁷. Po weselu już w kilka dni przybył jeszcze za mnie poseł od księcia florenc-

⁷⁰ Pierwszą żoną Zygmunta III była Anna Habsburg (1573–1598; poślubiona w 1592), siostra Ferdynanda II Habsburga.

⁷¹ Eleonora Habsburg (1582–1620) — arcyksiężniczka, niezamężna wstąpiła do klasztoru klarysek w Hall in Tirol (1607).

⁷² Klemens VIII (właśc. Hipolit Aldobrandini; 1536–1605) — papież (1592–1605).

⁷³ Franciszek Dietrichstein (1570–1636), kardynał (1599–1636), biskup Ołomuńca (1599–1636).

⁷⁴ Maria Habsburg (1528–1603) — żona Maksymiliana II, zamieszkała w Hiszpanii (od 1576).

⁷⁵ Fryderyk IV Wittelsbach (1574–1610) — elektor Palatynatu (1583–1610; rządził od 1592).

⁷⁶ Wincenty I Gonzaga (1562–1612) — książę Mantui.

⁷⁷ Jan Filip von Gebsattel (1555–1609) — książę biskup Bambergu (1599–1612).

kiego⁷⁸, który jednak *in publicis actibus* się nie ukazywał i jako słyszę ma ich jeszcze nieco od biskupów i książąt rzeskich przybyć po weselu z upominkami, którzy, strzegąc się kontrowersyj o precedencję na wesele posłać nie chcieli, jakoż nie było przecię bez tej kontrowersyj, bo poseł pfalzgrafa kurfiesta nie chciał puścić przed sobą posła weneckiego, acz był i o mnie posle Waszej Królewskiej Miłości wzmiankę uczynił, ale go tam sami arcyksiążęta Ich Miłości z tego zradzili i ustąpił był potym. Wszakże weneckiemu ustąpić żadnym sposobem nie chciał, wenecki też raczej odjechać, aniżeli puścić go przed sobą deklarował się. A iż arcyksiążęciu i na weneckiej przyjaźni, i na kurfistowskiej siła należało, szukał tych sposobów z inszymi książętami, aby byli obudwu kontentować mogli, na której disceptacji i deliberacji cały dzień niedzielny strawili, tak iż aż w samy wieczór przy świecach do kościoła⁷⁹ do ślubu przyszli i godzinę albo dwie w noc ślub się dokończył, po którym *in publico* jedli i taniec niedługo odprawowali. A *medium* to między temi posły należeli, iż poseł kurfistowski nie miał między inszymi posły miejsca mieć, ale między książętami, tak iż książę bawarskie miejsce mu przed sobą puścił i w kościele, i u stołu, z czego też poseł wenecki był dosyć kontent, iż zaraz po mnie miejsce swoje miał. W poniedziałek jedliśmy także *in publico* z książętami wieczera, ale poseł pfalzgrafów już drugi raz nie był u stoła. Po wieczery tańce odprawowali, w których naprzód pani młoda, księżęta powinne swe i posły od powinnych, między którymi i Waszą Królewską Miłość w taniec wywodziła. W insze dni już więcej *in publico* książęta nie jadały, tylko *privatim* sami z sobą, a nas posły wszystkie jako i insze goście w gospodach *lautissime* częstowano i podejmowano wszystkimi potrzebami. We wtorek dla niepogody igrzysk żadnych na placu nie stroili, ale jednak wieczór maskary kosztowne na zamku białogłowy sprawowały, którym się tam niektórzy moi przypatrowali. We środę na rynku do pierścienia w maskarach strojnych z rozmaitemi inwencjami na plac przyjeżdżając, goniono, w której gonitwie arcyksiążę Jego Miłość Ferdynand ze trzema drugimi szlachcicami dworu swego mantenitorami byli i sam arcyksiążę bez wszego pochlebstwa dank odniósł. We czwartek do kwintany gonili także w maskarach z rozmaitemi i kosztownymi, a inakszemi inwencjami na plac przyjeżdżając, w której gonitwie arcyksiążę Mathiasz z koniuszem swym Włochem na imię Caprianem mantenitorem był. W piątek i ani już arcyksiążęta i książęta insze żegnał, którzy mi też listy do Waszej Królewskiej Miłości oddali (oprócz arcyksiążęcia Mathiasza), które sam da Pan Bóg Waszej Królewskiej Miłości oddam. W sobotę po obiedzie odjechałem, to jest 29 *Aprilis*, inszy też posłowie w tenże czas żegnali i rozjechać się mieli. Książęta mieli tam jeszcze z kilka dni po nas mieszkać dla dalszych igrzysk i krotofil, bo mieli jeszcze barierę pieszą na placu odprawować, w której książę bawarskie miał być mantenitorem, i drugiego dnia mieli na wysoki zamek się

⁷⁸ Ferdynand I Medyceusz (1549–1609) — kardynał (1562–1587), wielki książę Toskanii (1587–1609).

⁷⁹ Thomaskapelle — romańska rotunda z XII w., przebudowana w XVI w., pełniła funkcje kościoła zamkowego.

przejechać, z dział do celu z niego strzelać i insze ognie przyprawne stroić; więc komedie dwie u jezuitów⁸⁰ być miały. Zamku zbudowanego z tarcic przed miastem mieli z obozu dobywać, strzelby i ognie rozmaite koło niego czynić i na koniec go spalić. Łowów też mieli zażywać i inszych krotofil, o czym pan Langnau⁸¹, sługa Waszej Królewskiej Miłości, będzie mógł dostateczniejszą sprawę dać, który tam jeszcze po mnie pozostał. Tu w Wiedniu zastałem niektóre nowiny, które nie wiem, jeśli Grazu wiadano, a umyślnie ich tajono, mianowicie ich Waradzyn⁸² Michał wojewoda multkański⁸³ (acz to jeszcze nie za pewne udają) obległ i iż Turków i Tatarów niemałe wojska około Segetu⁸⁴ są. Tu wielka niegotowość, a za tym i trwoga w tych ludziach jest, dopiero służbę przypowiadają żołnierzom, którzy nierychło będą mogli sięgnąć się i przybyć na posiłek tam, kiedy by ich już teraz była potrzeba. Pan Palffy⁸⁵, też przedni wódz węgierskiej ziemie, w tych czasiech umarł. Hetmanem generalnym nad wojski cesarskimi każą być księżęciu di Mercurio⁸⁶ Francuzowi. Książę bawarskie Wilhelm⁸⁷, który już *privatam vitam* wiódł, zdawszy państwo Maksymilianowi synowi, snadź też w tych dniach miał umrzeć. Ja do dworu cesarza Jego Miłości jadę nic nie mieszkając, o którym jeszcze nic pewnego w Wiedniu nie wiedzą, jeśli się z Pilzna⁸⁸ do Pragi⁸⁹ ruszył, posłałem już jednak naprzód, dając znać o przyjeździe swym. Za tym odkryciem się Michała wojewody z nieprzyjaźnią ku cesarzowi Jego Miłości nie wiem, nie będzili się zdało Waszej Królewskiej Miłości posłać mi nową jaką informacją, a zwłaszcza z strony tego, gdyby się ode mnie dopytywano, jeśli Wasza Królewska Miłość (jako to tu niektórzy udawają) do spraw siedmiogrodzkich⁹⁰ przymieszować się raczysz albo masz wolą, rad bym wiedział,

⁸⁰ Katedra Świętego Idziego, kościół użytkowany przez zakon Jezuitów (1577–1773).

⁸¹ Absolon von Langenau (?–?) — komornik królewski, towarzysz poselstwa Jana Firleja (1600), organizator pobytu w Polsce arcyksiężnej Marii (1605).

⁸² Waradyn (niem. Großwardein, rum. Oradea, węg. Nagyvárad, pol. hist. Wielki Waradyn) — miasto nad rzeką Crişul, obecnie w Rumunii, ówczesnie na terenie Księstwa Siedmiogrodu zależnego od Imperium Osmańskiego (od 1541–1600).

⁸³ Michał Waleczny (niem. Michael der Tapfere, rum. Mihai Viteazul) (1557–1601) — gospodar wołoski (1593–1600), mołdawski (1600), książę Siedmiogrodu (1599–1600).

⁸⁴ Segedyn (niem. Segedin, węg. Szeged) — miasto nad rzeką Cisą, obecnie na Węgrzech, ówczesnie pod panowaniem Imperium Osmańskiego (1526–1686).

⁸⁵ Palffy Miklos (1552–1600) — stolnik cesarski (1576–1584), szambelan cesarski (1581–1600), hrabia (1599–1600).

⁸⁶ Mercoeur, Filip Emmanuel (1558–1602) — marszałek polowy wojsk habsburskich na Węgrzech.

⁸⁷ Wilhelm V Wittelsbach (1548–1626) — książę Bawarii (1579–1597).

⁸⁸ Pilzno (czes. Plzeň, niem. Pilsen) — ówczesnie pod panowaniem Habsburgów (od 1526); dwór cesarski w latach 1599–1600 rezydował w Pilźnie z powodu zarazy panującej w Pradze.

⁸⁹ Praga (czes. Praha, niem. Prag) — ówczesnie pod panowaniem Habsburgów (od 1526), miasto rezydencjonalne Rudolfa II (od 1583).

⁹⁰ Sprawy siedmiogrodzkie — działalność Michała Walecznego, który, podporządkowując sobie Księstwo Siedmiogrodu, naruszył wpływy Habsburgów i Rzeczypospolitej w tym regionie (1599–1600).

jakoby w tej mierze *in terminis* odpowiadać. Ja jednak dotąd, póki nowej informacji od Waszej Królewskiej Miłości mieć nie będę, nie odstąpię w niczym od instrukcjek Waszej Królewskiej Miłości mnie danej, a chciałbym się z pilnością o to starać, żebym przed świątkami był od Cesarza Jego Miłości odprawion albo zaraz po świątkach. Pewienem, iż to moje pisanie długie, którem rozumiał, że powinność moja na mnie wyciągała, abym jako naprędzej dostateczną relacją o rzeczach, które się w Grazu toczyły, Waszej Królewskiej Miłości wypisał z miłościwą łaską od Waszej Królewskiej Miłości będzie przyjęte, gdyż wolę *importunitate peccare*, niżeliby na pilności mojej w posługach mnie od Waszej Królewskiej Miłości zleconych schodzić co miało. Zalecam z tym powtóre naniższe posługi me w miłościwą łaskę Waszej Królewskiej Miłości pana mego miłościwego z Wiednia 4 *Maii* 1600

WYKAZ CYTOWANYCH ŹRÓDEŁ I LITERATURY PRZEDMIOTU

ŹRÓDŁA RĘKOPIŚMIENNE I MATERIAŁY NIEPUBLIKOWANE

- AGAD [= Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie], MK [= Metryka Koronna], LL [= Libri Legationum] 27
 BK [= Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk], sygn. 245
 BCz [= Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie], sygn. 98
 ÖStA, HHStA [= Österreichisches Staatsarchiv (Wien), Haus-, Hof- und Staatsarchiv], V [= Venedig] 2, DdG [Dispacci di Germania] 30

ŹRÓDŁA DRUKOWANE I LITERATURA PRZEDMIOTU

Źródła drukowane

- Carmen* 1600 = *Carmen Serenissimorum Principum Sereniss. Ferdinandi Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae etc. et Serenissimae Mariae Annae Ducis utriusque Bauariae, Palatinae Rheni, etc. Celeberrimis et castissimis Nuptiis Ab Academicis Poeticae Facultatis in Vniversitate Graecensi Societatis Iesv Obseruantiae debita et pia deuotionis ergo D. D. C. Q.*, Graz 1600
 CORFUS 1935 = *Corespondență inedită asupra relațiunilor între Mihai Viteazul și Polonia. Culeasă din arhivele din Varșovia*, ed. Ilie Corfus, Cernăuți 1935
 CORFUS 1938 = *Mihai Viteazul și Poloniei, cu documente inedite in anexe*, ed. Ilie Corfus, București 1938
 SHUCKBURGH 2015 = *Two Biographies of William Bedell*, ed. Evelyn S. Shuckburgh, Cambridge 2015
 VC, II/2 = *Volumina Constitutionum*, t. II, vol. 2, do druku przyg. Stanisław Grodziski, Wacław Uruszczak, Warszawa 2008

Literatura przedmiotu

- BAZYLOW 1967 = Ludwik Bazylow, *Siedmiogród a Polska 1576–1613*, Warszawa 1967
 BIEDERMANN 1988 = Gottfried Biedermann, *Zur ehem. Grazer Schatz- und Kunstkammer unter Kaiser Friedrich III. (reg. 1440–1493) und den Erzherzogen Karl II. (reg. 1564–*

- 1590) und Ferdinand (reg. 1595–1619, ab 1619 Kaiser) von Innerösterreich, „Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark”, LXXIX, 1988, s. 79–107
- BIRELEY 2014 = Robert Bireley, *Ferdinand II, Counter-Reformation Emperor 1578–1637*, Cambridge 2014
- FILIPCZAK-KOCUR = Anna Filipczak-Kocur, *Skarbowość Rzeczypospolitej 1587–1648*, Warszawa 2006
- FOLTZINGER 1991 = R. Foltzinger, *Musik im Grazier Jesuitentheater, Theater in Graz*, „Historisches Jahrbuch der Stadt Graz”, XV, 1991, s. 9–21.
- FRANZL 1989 = Johann Franzl, *Ferdinand II. Kaiser im Zwiespalt der Zeit*, Graz–Wien–Köln 1989
- KELLER 1970 = Juliane Keller, *Grazer Frühdrucke 1559–1619 Katalog der steierischer Bestände, Arbeiten aus der Steiermärkischen Landesbibliothek am Joanneum h. 12*, Graz 1970
- KELLER 2010 = Katrin Keller, *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551–1608)*, Wien 2012
- KHM 2017 = <https://www.khm.at/objektdb/detail/87257/> [dostęp 30 czerwca 2017]
- KRETZENBACHER 1996 = Leopold Kretzenbacher, *Sportliches „Quintana”–Reiten zwischen Renaissance und Frühbarock in Graz*, „Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark”, LXXXVII, 1996, s. 105–121
- LEITSCH 2010 = Walter Leitsch, *Das Leben am Hof König Sigismundus III. von Polen*, t. I, Wien 2010
- LEPSZY 1948 = Kazimierz Lepszy, *Firlej Jan*, PSB, t. VII, Warszawa 1948
- MÜLLER 1995 = Rainer A. Müller, *Der Fürstenhof in der Frühen Neuzeit*, München 1995
- OCHMAN-STANISZEWSKA 2006 = Stefania Ochman-Staniszevska, *Dynastia Wazów w Polsce*, Warszawa 2006
- PALFFY 2009 = Geza Palffy, *The Kingdom of Hungary and the Habsburg Monarchy in the sixteenth century*, New York 2009
- PIROŻYŃSKI 2004 = Jan Pirożyński, *Zofia Jagiellonka (1522–1575) i jej księgozbiór*, Kraków 2004
- RADICS 1859 = Peter von Radics, *Die Bermalung Erzherzogs Ferdinand (II.) mit Maria Anna von Baiern*, „Mittheilungen des Historischen Vereins für Krain”, XIV, 1859, s. 27–29
- ROLSKA 2009 = Irena Rolska, *Firlejowie Leopardzi. Studia nad patronatem i fundacjami artystycznymi w XVI–XVII wieku*, Lublin 2009
- SCHÄFFER 1992 = Hanna Schäffer, *Maria von Bayern und die Musik. Musik-Mäzenatentum am bayerischen und am innerösterreichischen Hof*, „Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark”, LXXXIII, 1992, s. 205–272
- SKOWRON 2016 = Ryszard Skowron, *The House of Vasa and The House of Austria. Correspondence from the Years 1587 to 1668. Part I The Times of Sigismund III, 1587–1632*, vol. I, Katowice 2016
- SZPACZYŃSKI 2013 = Przemysław Szpaczyński, *Mocarstwowe dążenia Zygmunta III w latach 1587–1618*, Kraków 2013
- TARGOSZ 1999 = Karolina Targosz, *Oprawa artystyczno-ideowa wjazdów weselnych trzech siostr Habsburżanek (Kraków 1592 i 1605, Florencja 1608)*, *Theatrum ceremoniale na dworze książąt i królów polskich. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej*

- przez Zamek Królewski na Wawelu i Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego w dniach 23–25 marca 1998, red. Mariusz Markiewicz, Ryszard Skowron, Kraków 1999
- TARGOSZ 2007 = Karolina Targosz, *Królewskie uroczystości weselne w Krakowie i na Wawelu 1512–1605*, Kraków 2007
- TURK 1991 = Elfriede Turk, *Zur Theatersammlung des Grazer Stadtmuseums, Theater in Graz*, „Historisches Jahrbuch der Stadt Graz”, XV, 1991, s. 79–88.
- VOCELKA 1976 = Karl Vocelka, *Habsburgische Hochzeiten 1550–1600. Kulturgeschichtliche Studien zum manieristischen Repräsentationsfest*, Wien 1976
- Zasady 1955 = *Zasady wydawania tekstów staropolskich*, projekt Karol Górski, projekt oprac. Jerzy Woronczak, red. Maria R. Mayenowa, Zofia Florczak, Warszawa 1955

Abstract

The paper proposes an edition of a letter sent from Vienna on 4th May 1600 from Polish legate Jan Firlej to Polish king Zygmunt III. The Copy of the document is being kept in The Central Archives of Historical Records in Warsaw in Metryka Koronna in Libri Legationum 27, k. 48–50v. In March 1600 Jan Firlej was sent in diplomatic envoy at the court of Habsburgs in Graz. His mission was focused on the wedding of archduke Ferdinand with Mary Anna Wittelsbach. The letter was written after ceremonies and is one of the most interesting records of etiquette at European court in the end of 16th century. Firlej noted a lot of amusement and shows organised during this happy circumstance. Furthermore, the envoy passed on many people from Habsburg and Wittelsbach families and ambassadors took part in the wedding. This detailed relation is a lion's share of the letter. The second part contains some news and canard heard in Graz and Vienna with respect to campaigns conducted by Michael the Brave. Moreover, the letter is a special kind of artefact which is showing not only court's life in early modern Europe, but also the way of communication between king and envoy.